

Een mistige oktobermorgen

RUUD CUPERUS

Nu de in voorjaar en zomer terugkerende vogel-, vlinder- en plantentellers thuis hun gegevens aan het uitwerken zijn, heb je in het duingebied Berkheide het rijk alleen. Het is nog maar enkele maanden geleden dat vele zangvogels drukdoende waren hun jongen vliegenvlug te maken. Vele van hen zijn nu op weg naar zuidelijker streken of zitten er daar al lang warmpjes bij. Gelukkig is in het najaar nog genoeg te zien van wat het duin te bieden heeft.

Als je eenmaal tegen de noordzijde van een duinhelling met de kwijnende resten van Duinroos, Braam en Salomonszegel bent opgeklauterd, wordt het duidelijk dat de Gewone eikvaren nog volop leeft. Hij heeft z'n groene blaadjes nog, al zijn ze niet meer zo fris en groen als in de zomer. Vanaf de zomer tot ver in de winter dragen ze hun rijpe, oranje-kleurige sporen in duidelijke ronde pakketjes, de sporendoosjes, op de achterzijde van de bladeren aan weerszijden van de middennerf. De jonge bladeren ontstaan in het voorjaar, de oude daarbij verdringend. Als de oude bladeren uiteindelijk in hun geheel afbreken, gebeurt dat op het gewricht, waarmee ze met de wortelstok zijn verbonden. Duidelijke littekens zijn dan het gevolg.

In Nederland heb je twee soorten eikvaren: de Gewone en degene die er via een kruising met een zuidelijker verwant uit is ontstaan, de Brede. Het is typisch dat deze twee Nederlandse vertegenwoordigers van de eikvarenfamilie juist in de duinen het meest talrijk zijn.

Melige bovist

Als je even verder door de spaarzaam begroeide delen van het middenduin loopt, zijn verspreid tussen konijneutels en mossen enkele exemplaren van de Melige bovist te vinden. Op het eerste gezicht lijken ze nauwelijks vast te zitten, maar in werkelijkheid zijn de stuifzwammen stevig verankerd in het zand. In het najaar zijn deze gladde, donkerbruine bolletjes aan de bovenkant voorzien van een kleine ronde opening. Windvlagen of aanraking door mens of dier zijn dan voldoende om stofwolkjes van geelbruin sporenpoeder door deze opening naar buiten te jagen. Soms komen (tijdens een bui) zware regendruppels op de stuifzwam neer.

Als het dan ook nog eens windstil is, wordt bij elke "plof" van de regendruppel een sporenwolkje naar buiten gestoten, dat enkele seconden boven de opening blijft hangen, waarna het vervolgens heel langzaam vervaagt en in het niets oplost. Als je beseft dat elke wolkje een paar miljoen sporen bevat, is het niet moeilijk te begrijpen dat de "wet" van de Nederlandse mikrobioloog Beijerinck (1851-1931): "alles is overal", niet alléén voor bacteriën opgaat, maar dat het hele duin vergeven is van sporen en zaad, wachtend op de juiste tijd en omstandigheden om te ontkiemen. Dat kan vaak een kwestie van vele jaren zijn.

De Gewone eikvaren en de Melige bovist zijn typische voorbeelden van de aanpassing aan de duinen

Gewone eikvaren.

met hun uitdrogend klimaat. Door het slechte vermogen van het duinzand om vocht en water vast te houden, moeten deze planten buiten de droge zomerperiode hun sporen vormen. Na de sporenvorming zorgen het alles uitdrogend duinklimaat en de wind voor de rest: het openbarsten van sporendoosjes en vruchtlichaam resp. de verspreiding van de sporen. Het relatief vochtige klimaat in het voorjaar geeft de sporen vervolgens een goede gelegenheid om te ontkiemen.

Literatuur

1. ADRIANI, M.J., ET AL., 1981. Ontdek de duinen. Nederlandse landschappen. De Lange/Van Leer, Deventer.
2. WEEDA, E.J., ET AL., 1985. Nederlandse Oecologische Flora; wilde planten en hun relaties. Deel 1. De Lange/Van Leer, Deventer.